

Tarih ve GÜNce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
II/4, (2019 Kış), ss. 103-126.

Geliş Tarihi: 20 Kasım 2018

Kabul Tarihi: 31 Ocak 2019

AFET İNAN'IN SOSYO-KÜLTÜREL ÇALIŞMALARI

İsmail UZUN*

Öz

Türkiye'de Atatürk'ün manevi kızı olarak bilinen Afet İnan'ın tarih alanında yapmış olduğu çalışmalar deyim yerindeyse sayfanın arka yüzünde kalmış gibidir. Afet İnan 11 Ekim 1925 tarihinde 17 yaşında bir genç kız olarak dönemin Cumhurbaşkanı olan Mustafa Kemal ile tanışması sayesinde figüranlıktan başrol oyuncululuğuna doğru adımını atmıştır. 09 Ocak 1936'da Ankara'daki Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesinde ilk açılış dersini veren Afet İnan, 1942 yılında doçent, 1950 yılında profesör olmuş olup 1977 yılında aynı üniversiteden kendi isteği ile emekli olmuştur. Dünyanın önde gelen antropologlarından olan Eugene Pittard'ın öğrencisi olarak yetişen Afet İnan hem Türkiye'de hem yurt dışında birçok kültürel ve bilimsel projeye imzasını atmıştır. Afet İnan'ın Antropoloji ve Arkeoloji alanında yapmış olduğu çalışmalar Türk Tarih Tezi ile uyumluluk içerisinde şekillenmiştir. Afet İnan, Türk Kadınının belediye ve milletvekili seçimlerinde haklarının kazanmasında ve Türk kadınının çağdaşlaşmasında çok değerli hizmetleri olmuş bir Cumhuriyet kadını olmasının yanı sıra Atatürk'ün fikir arkadaşlığını yaparak cumhuriyet tarihine en yakından tanıklık eden ve yaşadıklarını kayıt altına alan ender kişilerden birisidir. Bu çalışma toplanan yeni veriler ile Afet İnan'ın kültürel/sosyal faaliyetlerini ve fikirlerini ortaya çıkartmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet İnan, Antropoloji, Arkeoloji, Kadın Hakları

SOCIO-CULTURAL STUDIES OF AFET İNAN

Abstract

Known as the adopted daughter of Atatürk, Afet İnan's studies were hidden. As a 17 years old girl, meeting with Atatürk totally changed her life. She gave the first opening lesson of the Faculty of Language, History and Geography of Ankara University in 9th January 1936. She became associate

* Dr, isouzun@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9827-5103.

professor in 1942 and professor in 1950. She retired from the same university in 1977. As a student of the prominent anthropologist Eugene Pittard, Afet İnan had many cultural and scientific studies both in Turkey and outside of the country. Her studies in anthropology and archaeology were shaped in coherent with the Turkish Thesis of History. Afet İnan was not only the one who had a great support for the Turkish women to gain the right to be selected in municipality and parliamentary elections, but also was the closest witness of the history of republic and one of the people who recorded the life of Atatürk. The aim of this study is to reveal the cultural and social events and thoughts of Afet İnan in accordance with the new data.

Key Words: Afet İnan, Anthropology, Archaeology, Women Rights.

Giriş

Türkiye’de antropolojik çalışmalar 1925 yılında İstanbul Darülfünun Tıp Fakültesi bünyesinde “*Türkiye Antropoloji Tetkikat Merkezi*” adı ile kurulmuştur. ¹1927 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi asistanlarından Dr. Şevket Aziz Kansu antropoloji alanında uzmanlaşmak üzere Paris Antropoloji Okulu’na gönderilirken, 1934 yılında Seniha Tunakan Almanya Berlin Üniversitesi’ne, 1935 yılında Muzaffer Süleyman Şenyürek Amerika Birleşik Devletleri Harvard Üniversitesi’ne, 1936-1938 yılları arasında Afet İnan İsviçre Cenevre’ye Prof. Dr. Eugene Pittard’ın² öğrencisi olarak gönderilmiştir.³

Toplumların “*ırksal*” bir köken bulma hevesinde olduğu, Alman Nazi antropolojisine karşı brakisefal olmanın uygar olmak ile eşanlı görüldüğü bir dönemde Afet İnan’ın dünyanın en geniş anketini düzenleyerek, devletin birçok kademesinin seferber edilmesi ve 64.000 kişinin ölçülmesi boşuna değildi. ⁴ 1929 ekonomik buhranının etkilediği Avrupa, yaşadığı çöküntünün çaresini antropolojide ararken, Naziler Ari ırk tezlerine başvururken, Türkler de “*brakisefal*” kafa yapısına sahip olduklarını kanıtlayacaklardı. 1930’dan itibaren kazılarda antropoloji uzmanlarının da bulunmaya başlaması ile antropoloji ve arkeoloji uyum

¹ Zafer Toprak, *Darwin’den Dersim’e Cumhuriyet ve Antropoloji*, 1.b, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.76.

² 5 Haziran 1867’de doğmuş olan Eugene Pittard, Türkiye’yi iyi bilen İsviçreli bir antropolog ve etnologdur. 12 yaşından itibaren küçük taşlar, fosil gibi objelerden koleksiyon yapmaya başlayan Eugene Pittard, 1899 yılında Cenevre Üniversitesinden Doğa Bilimleri Doktorası unvanı alarak doğa bilimlerinde yeni ufuklar açtı. Eugene Pittard, Mousterian ve Aurignacian çağları arasına ışık tutan çalışmalar yaparak Paris, Lyon, Stockholm, Münih, Roma, Brüksel, Florensa, Lizbon, Berlin, Londra, Basel vb. birçok şehirde bulunarak bilimsel topluluklarda onursal üyeliklere atandı. Pittard 1901 yılında Cenevre’de Etnoğrafya Müzesini kurarak 1908 yılında Cenevre Üniversitesi’nde doçent, 1916 yılında profesör olmuştur. Birinci Dünya Savaşında mültecilere yardım ederek Arnavutluk’ta Kızıllaç’ı kurmuştur. Toprak, *a.g.e.*, s.s.100-101.

³ Toprak, s.s.60-61.

⁴ Toprak, s.s. 11, 62, 82.

içinde gelişen iki bilim dalı olurken, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar devam edecek olan bu sürecin rüzgârından Türkiye de nasibine düşeni alacaktı.

Cumhuriyetin ilk Antropoloji ve Arkeoloji Çalışmaları

Afet İnan'ın fiziki antropoloji alanında ilk konuşması 3 Temmuz 1932 yılında toplanan Birinci Tarih Kongresi'nde okuduğu "*Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde*" başlıklı tebliğdir.⁵ Bu tebliği kısaca özetlemek gerekirse Afet İnan tebliğde "*Orta Asya'nın otokton halkı kimdir?*" sorusunu sorarak girişi yapmış ve jeolojik zamanlardan bahsetmiştir. Paleolitik devrenin son safhasında Avrupa'da, Afrika'da, Asya'nın güney çıkıntılarında insan tipinin dolikosefal⁶ olduğunu, Avrupa'ya, Paleolitik ve hatta Mezolitik devre ait yontma taş tekniğini götürenlerin bu dolikosefaller olduğunu özetlemiştir.⁷ Afet İnan'a göre brakisefal ve dolikosefal olan iki tipin karışmasından orta tipler çıkmış olup Orta Asya'daki braki-sefal insanlar ziraati öğrenmiş ve hayvanları evcilleştirmiştir.⁸

Afet İnan bu yıllarda Ankara Kız Lisesi'nde tarih öğretmenliği yaparken aynı zamanda Türk Tarih Kurumu'nda aralıksız olarak çalışmalar devam ediyordu: "*Atatürk'ün çalıştığı konularda da kitaplardan notlar alıyor ve çeviriler yapıyordum. Bir taraftan fırsat buldukça memleketimizin çeşitli yerlerini, tarihi eserlerini görmeyi ihmal etmiyordum*"⁹ Afet İnan'ın asıl isteği Türk Tarih Kurumunun ilk tüzüğünde konulmasını önerdiği Türk heyetlerinin ülkemizde arkeolojik kazılar yaparak bunların raporlarının yayınlanmasıdır.

1933 yılında Müzeler Genel Müdürü Dr. Hamit Zübeyir Koşar ve İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu'nun başında bulunduğu kazılar Ankara Ahlatlıbel mevkiinde devam etmekteydi. Afet İnan 1935 yılında Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı olarak arkadaşları ile Türk Tarih Kurumu bütçesinden bir miktar para ayırabileceğini ve bu kazıların Çorum- Alacahöyük mevkiinde yapılabileceğini Dr. Hamit Zübeyir'e teklif etmişlerdir. Afet İnan bu hadiseyi

⁵ **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları**, 2.b.Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010.

⁶ Brakisefal bir çeşit kafa endeksidir. Kafanın azami genişliğinin azami uzunluğuna bölümünün 100 ile çarpılmasıyla hesaplanır. Gösterge 75'den küçük ise, üstten bakıldığında uzun ve düz demektir ki buna dolikosefal denir. Endeks 75- 80 arasında ise kafatası neredeyse yuvarlak olup buna mezosefal denir. Endeks 80 ve üzerinde ise kafatası geniş ve kısa olup buna da brakisefal denir. Gür Alp, Kafatası ölçümü, <http://antropoloji.blogspot.com.tr/2012/10/kafatas-olcumu.html> (Erişim tarihi:23 Nisan 2018).

⁷ "*Tarih Kongresi'nde Avrupa'yı Medeniyete Götüren Türklerdir*", **Anadolu**, 04 Temmuz 1932.

⁸ **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları**, s.s.15-20, Ersanlı, Afet İnan'ın konuşmasında romantik bir tutumla prehistorya(tarih öncesi) eğilimi sergilediğini, yararlandığı kaynakların göç ve kültürel asimilasyon üzerinde duran ve Türk ırkının tarih öncesine ağırlık veren kaynaklar olduğunu, kullanılan kaynakları Fuad Köprülü'nün yetersiz bulduğunu belirtmektedir. Büşra Ersanlı, **İktidar ve Tarih, Türkiye'de "Resmi Tarih " Tezinin Oluşumu(1929-1937)**, 5.b, İstanbul, 2013, s.151.

⁹ Afetinan, **Atatürk'ten Mektuplar**, TTK Basımevi, Ankara, 1981, s.s. 21-22.

şöyle anlatmıştır: “Çorum’un Alacahöyük mevkii seçildi. Dr. Hamit Zübeyir Koşay, Remzi Oğuz Arık ve daha sonra Mahmut Akok’un katıldığı bir heyetle kazıya hemen başlandı ve ilk buluntular altın takımlar, güneş kursları ve daha pek çok zengin eşyalar olan mezarlar açılmış oldu. Bu büyük bir başarı idi. Kültür Bakanı Saffet Arıkan’la Türk Tarih Kurumu’ndan bir heyet kazı yerini görmeye gittik ve bulunan eserleri olduğu gibi mezarlarında gördük... Türk Tarih Kurumu’ndan Yurt ve Türk Tarihimizin medeniyet elemanlarını incelemek ve tanıtmak için çok isteklerimiz oldu.”¹⁰

Afet İnan 1933 tarihinde Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Üyesi olarak Ege havzası, Mısır, Filistin ve Suriye’de tarihi tetkiklerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Afet İnan bu geziyi şöyle anlatmıştır: “Balkan Antantından önce bir fırsat çıkmış, Ruşen Eşref Ünaydın ve eşi Saliha hanım ile 1933 yılında uzun süren bir seyahate çıkmıştık. Girit dahil, hemen her yerini tarihi abide ve müzelerini gezdik.”¹¹

Afet İnan 1935 yılının 3-12 Eylül tarihleri arasında Atatürk’ün tahsis ettiği Ertuğrul Yatı ile Marmara ve Ege bölgelerindeki tarihi abideleri, kazı yerlerini heyet halinde görmeye gitmişlerdir.¹² Afet İnan’ın bu geziyle ilgili izlenimleri şöyledir: “Bu seyahatin gazetelerde geniş akisleri oldu. Özellikle memleketimizde bulunan her eserin meydana çıkarılması ve korunması ile yükümlü olduğumuzu kamuoyuna duyuruyorduk. Bu yerlerde kazı heyetlerinin yalnız yabancı devletlerden gelmiş olması, elbette dikkati çekiyor ve bir an önce bizlerden de bu konularda çalışacak olanları görmek istiyorduk. Aynı yıl Alacahöyük bize büyük ümitler vermişti.”¹³

Türk Tarih Kurulu Heyeti daha sonra Arıburnu ve Anafartalar’ı gezmişlerdir: “Bundan sonra Ulu Önderin Türk tarihine büyük şeref veren karargâhu hürmet ve minnetle ziyaret edilmiş Truva yıkıklarında ilmi araştırmalar yapılmıştır. Heyet saat 20 de İzmir’e hareket etmiş, İlbay ile Tümkomutanı saylaolar ve seçkin bir kalabalık tarafından uğurlanmıştır.”¹⁴ Afet İnan’ın başkanlığında İzmir’e giden heyet General Kazım Dirik’in refakatinde Söke ve Bergama’da yontukları gezerek araştırmalarda bulunmuşlardır.¹⁵

16 Eylül tarihli gazete haberi şöyledir: “Türk Tarihi Araştırma Kurumu Başkanı Afetle Fuad Köprülü, profesör Yusuf Ziya, Konya sayılavı Muzaffer Göker ve arkadaşları Trakya genel enspektörü General Kazım Dirikle beraber hususi bir otokarla Sökeye gelmişler ve burada İlbay, Parti ve Halkevi üyeleri ve işyarları tarafından karşılanmışlardır. Heyet otomobillerle Balat ve Yenihisar köylerine giderek buralardaki tarihsel eserleri ve bilhassa Millet ve Didim harabelerini incelemişlerdir.”¹⁶

¹⁰ Afetinan, **Atatürk’ten Mektuplar**, s.22.

¹¹ “Tarihi tetkikler için Afet Hf. ve Ruşen Eşref Beyle refikası dün bir seyahate çıktılar”, **Vakit**, 13 Eylül 1933.

¹² Afetinan, **Atatürk’ten Mektuplar**, s.23.

¹³ **A.g.e.**, s.23.

¹⁴ “Kurul İzmir’e vardı”, **Ulus**, 15 Eylül 1935, s.3.

¹⁵ “Türk Tarih Kurulu Heyeti Çanakkaledeki tetkiklerini bitirerek İzmir’e gitti.”, **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1935,

¹⁶ “Tarih Kurulu üyeleri Aydında”, **Cumhuriyet**, 16 Eylül 1935.

17 Eylül tarihinde Afet İnan, Trakya Genel Müfettişi General Kazım Dirik, Eskişehir Saylavı Profesör Yusuf Ziya, Profesör Fuat Köprülü, Konya Milletvekili Muzaffer Göker, Doçent Nimet Akdes, öğretmen Ahmet Sadi ve diğer öğretmenler özel otomobillerle İzmir'den Söke'ye gelmişlerdir. ¹⁷ Heyet Balat köyündeki Milet yıkılarını ve Yeni Hisardaki Didim tapınağını gezmişlerdir. Didim'den Dalyan'a gelen heyet saat 20.00'de Söke'ye gelmiştir. Afet İnan Söke'de gazetecilere şu konuşmayı yapmıştır: *"Dün Anafartaları gezdik. General bize çok canlı izahlar verdi. Oradan Truva'ya gittik. Bugün de İzmir'den Söke'ye geldik. Milet ve Didim yıkılarını gezdik. Buradan dönüşte Efes, Bergama ve Ege Havzasındaki diğer eski eserleri de inceleyeceğiz. İlimizdeki diğer tarihsel eserleri diğer bir gezimizde göreceğiz ve inceleyeceğiz. Esasen bu defa genel durumlarını gözden geçiriyoruz. Ayrıca gelip birer birer etüd edeceğiz. Bu gezimizde gördüğümüz eserler çok enteresandır. Tarih bakımından bu bölge o kadar zengin ki gezmekle bitmez. Onun için her yerini gezeceğiz. Bugün ilinizde gördüklerimiz Truva'yı gölgede bıraktı... İzmir'den gelirken otokardaki heyecanımızı hiç unutmayacağız. Trakya genel ispekteri General Kazım Dirik'in İzmir ve Ege çevresinde derin bilgilerinden ve vakit geçirmek hususundaki tatlı konuşmalarından çok duygulandık",¹⁸*

18 Eylülde İzmir'e dönen Türk Tarihi Araştırma Kurumu şerefine Uray(Belediye) tarafından bir şölen verilmiştir. Afet İnan'ın başkanlığında bütün heyete teşekkür eden Aş Şarbay (Belediye Başkanı) 'ın konuşmasından sonra Afet İnan Türk Tarih Kurulu Heyetinin vazifesini şöyle tarif etmiştir: *"Kurulumuzun, heyetimizin çok büyük ödevleri vardır. ödevimiz bilhassa tarih üzerinde olması itibarile önemlidir....Sonra Ege bölgesinde yaptığımız tetkikler bize daha büyük medeniyet eserlerini göstermiş oldu. Bunları görürken aklımdan şunlar geçiyordu. Bütün bunları yapanlar bugün üzerlerinde yaşayan biz Türklerin cedlerimizdir. Yani bununla şunu demek istiyorum ki, Anadolu o kadar tarihi bölgelerle ve bu bölgeler o kadar tarihi eserlerle doludur ki, dünyanın hiçbir yerinde bu kadar tarih bölgeleriyle ve eserleriyle dolu yer yoktur denilebilir....İstanbul gazetecilerinden de rica ettiğimiz gibi, bu tarihsel eserlerin korunmasında her teşekkülün herkesin vazifesini yerine getirmesi ve göstermesi lazımdır...¹⁹*

Afet İnan'ın bir sonraki durağı 1 Eylül 1937'de Bükreş'te toplanan 17.Uluslararası Antropoloji ve Tarihöncesi Arkeoloji Kongresi olmuştur. Afet İnan için önemli bir dönüm noktası olan bu kongre ile hem Afet İnan hem de Türkiye inanılmaz bir başarı ve saygınlık kazanmıştır.

Afet İnan Arkeoloji ve Antropoloji Kongresi'nin toplanmasının ilimlerin gelişiminde hakiki bir ilerleme sağlayacağını belirterek bu kongreden alınacak neticelerin herkese yeni bir vazife yükleyeceğinin kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Medeniyeti, insan ruhunun bir eseri olarak nitelendiren Afet

¹⁷ "Ege bölgesinde bir etüd gezisi yapan Tarih Kurulu başkanı Bayan Afetin Ulus'a söyledikleri", **Ulus**, 18 Eylül 1935, s.1.

¹⁸ **Ulus**, 18 Eylül 1935 s.2.

¹⁹ "Tarih Tarih Kurulu İzmir'e döndü", **Ulus**, 19 Eylül 1935, s.4. Bkz.:Ek-1.

İnan; insanlığın doğuşundan itibaren insan cemiyetlerinin müşterek faaliyetlerinin neticesinde medeniyetin vücut bulabileceğini, birbirini takip eden eserlerin güzelleşmesini, gelişmesini, nasıl ve ne vakit şekil değiştirdiklerini açıklamak için bu kongrede toplanmış olduklarını ifade etmiştir. Yapılacak olan çalışmalar ile insanın kendini daha iyi tanıyabileceğini ve yeni icatların ortaya çıkarak gelişim ve medeniyetin daha yüksek seviyelere çıkabileceğini belirtmiştir.²⁰

Afet İnan'ın Arkeoloji ve Antropoloji Kongresi'ndeki açılış konuşmasının bir bölümü şu şekildedir: "... Bu toplantıda temsil ettiğimiz Türkiye Cumhuriyeti her vasıta ile her yoldan geçmişi aramak yolundadır. Orada, Türkiye Cumhuriyetinde, arkeolojik, antropolojik etütler durmadan yapılmaktadır. Aydınlığa susamış Milliyetçi Türkiye, geçmişi üzerine düşkün bulunuyor hararetle. O, yorulmak nedir bilmeksizin, en derin tetkik ve tahkiklere girerek ilme nazif yardımını yapmak istiyor. Uzun mazi, beşeriyetin ardından bıraktığı bu ırkların ve kültürlerin birbirine karışması ki burada mümessilleri bulunduğunuz ilim tarafından aydınlatılmaktadır."²¹

Afet İnan, geçmişin bugünkü insanlık ve gelecek insanlar için yeni bir heyecan ve fikirlerle dolu olduğuna atıfta bulunarak bu memlekette bulunmaktan mesut olduğunu belirtmiştir. Afet İnan'ın bu nutku kongre heyeti tarafından ve dinleyiciler tarafından çok alkışlanmıştır. Afet İnan hem Kongre'deki üyelerin hem de dinleyicilerin bu konuşma ile Türk delegasyonuna ısınarak sempati ile yaklaştığını belirtmiştir.²²

Afet İnan'ın 17'inci Uluslararası Antropoloji ve Tarihöncesi Arkeoloji Kongresi'nde tek kadın aza(üye) olması Rumen kadın âleminin de dikkatini çekmiş, konuşması esnasında güzel söyleyişi Kongre'de bulunanların takdirini uyandırmıştır. Haber şöyledir: "Türk murahhas heyeti namına Bayan Afet bir nutuk söyledi. Değerli profesörümüz tekrar söz alarak, ikinci başkanı bulunduğu Türk Tarih Kurumunun arkeolojik faaliyeti hakkında büyük takdirle karşılanan bir konferans verdi. Bayan Afet bu konferansında cumhuriyet devrinde Türkiye'nin arkeolojiye ve antropolojiye verdiği ehemmiyetli ve yapılan taharriyatı, elde edilen neticeleri anlattı. Bu nutuk uzun alkışlarla ve büyük bir sevgi ve alaka ile karşılanmıştır... Bayan Afet bir öğle ziyafeti verdi... Bayan Afet kongrede gerek nutkunda gerek konferansında güzel telaffuzu ve soğukkanlılığı ile bütün dünya âlimlerinin iştirak ettiği bu ilmi toplantının takdirini ve hayranlığını celbetmiştir."²³

İkinci oturumda Türk Tarih Kurumunun arkeolojik çalışmalarını projeksiyon ile anlatan Afet İnan, konuşma yaparken hafriyat neticesinde çıkan eşyaları da yanında getirmiş olup dağıtmış olduğu broşürler toplantıya katılanlar tarafından adeta kapışılmıştır.²⁴ Afet İnan, 7 Eylül 1937'de gazetecilere bir de

²⁰ Afetinan, **Tarih üzerine İnceleme ve Makaleler**, Akın Matbaası, Ankara, 1960, s.s. 381-382.

²¹ "Profesör Bayan Afetin Bükreş'teki muvaffakiyeti", **Akşam**, 08 Eylül 1937, s.6.

²² **Akşam**, 08 Eylül 1937, s.6.

²³ "Bayan Afetin çok takdir olunan bir konferansı", **Cumhuriyet**, 03 Eylül 1937.

²⁴ "Profesör Afetin verdiği konferans", **Cumhuriyet**, 05 Eylül 1937.

beyanatta bulunmuştur. *“Türkiye’yi Cevad Abbas Gürer, Profesör Yusuf Ziya Özer, Profesör Hasan Reşid Tangut ve ben temsil ediyorduk. Delegasyonumuzun bu kongrede varmak istediği hedef Türk Tarih Kurumu tarafından Türkiye’de yapılan arkeolojik hafriyatın en son neticelerini bildirmek idi... Bu nutukları müteakip ben Türk Tarih Kurumunun arkeoloji bakımından faaliyetini teşrih ve izah eden bir konferans verdim. Bu konferansla kongreye Türk Tarih Kurumu tarafından Türkiye’nin dokuz mntıkasında yapılan hafriyatın son vaziyetleri müşahedelerime müstenid malumatımı bildirdim. Bu konferans kongrenin açılış günü verilen ilk ilmi konferanstı. Konferansımın büyük bir dikkat ve alaka ile takip edildiğini ve Türk Tarih Cemiyeti mesaisinin üzerinde çok iyi tesirler bıraktığını görmekle bahtiyar oldum. Konferansımı bitirdikten sonra birçok âlimler yanıma gelerek elimi sıktılar ve beni hararetle tebrik ederek mensup oldukları ilmi cemiyetlerle cemiyetimizin teşriki mesai etmesi teklifinde bulundular.”²⁵*

Romanya’nın “Universul” gazetesi Afet İnan’ın çağdaş bir Türk kadınına başarı ile temsil ettiğini ve 17’nci Uluslararası Antropoloji ve Tarihöncesi Arkeoloji Kongresi’nde verdiği konferans ile büyük bir ilgi uyandırdığını haber yapmıştır.²⁶ Universul gazetesinin Afet İnan ile yaptığı röportaj, Romanların Türkiye’deki antropolojik ve arkeolojik gelişmelere gösterdiği ilginin bir sonucu olup ilgili gazete Afet İnan’ı, şöyle tanıtmıştır: *“Bu kadın, Türkiye Cumhuriyeti Reisi Kemal Atatürk’ün evlâdı manevisi ve Türkiye’de kadınları yükseltme hareketinin en hararetle mümessili olan Bayan Afettir. Müşarünileyha(adı geçen) müspet ilimler sahasında yorulmaz bir araştırmacı ve kıymetli bir tarih profesörüdür. Çok sade giyinen fakat çok samimi olan Bayan Afet, modern hayatı yaratmak için tam itimad ve enerji daire-sinde faaliyete geçen memleketin diğer kadınlarından hiç de farklı değildir.”*²⁷ Afet İnan yapılan röportajda şunları demiştir: *“Fihakika bugün Türkiye’de tarih, hakiki surette öğreniliyor. Yalnız İslamiyet devrindeki muzafferiyetler değil, milletimizin ve milletlerin mazilerinin her köşeleri bütün derinlikleri ile tetkik ediliyor.”²⁸*

Afet İnan Kongrenin 4.günü öğleden evvel ikinci arkeoloji oturumunda Türkiye’deki arkeolojik kazılara dair diğer sunumunu yapmıştır.²⁹ Türkiye’den getirdiği vesikalara izleyicilere gösteren Afet İnan, resimleri de projeksiyon ile

²⁵ Pittard kongrenin Türkiye’de yapılacağını söylediğinde Afet İnan Romanya’da gördüğü misafirperverlikten övgü ile söz eder ve Kongrenin Türkiye’de toplanmasının Türk âlimleri tarafından büyük sevinç ile karşılandığını ifade eder. Ne yazık ki İkinci Dünya Savaşının çıkmasından dolayı 18.Uluslararası Antropoloji ve Tarihöncesi Arkeoloji Kongresi toplanamadı. Savaş sonrası Türkiye’de antropoloji baskın niteliğini kaybetti. Afet İnan’da 18. kongrenin Türkiye’de yapılması ile ilgili hazırlıkların yapıldığını fakat 2. Dünya Savaşının buna mani olduğunu belirtmiştir. *“Profesör Bayan Afetin Bükreş’teki muvaffakiyeti”*, **Akşam**, 08 Eylül 1937, s.6., Toprak, **Darwin’den Dersim’e Cumhuriyet ve Antropoloji** s.s.108-109. Bkz.: Ek-2.

²⁶ **Cumhuriyet**, 04 Eylül 1937, s.1.

²⁷ *Profesör Afetin konferansları; Rumen gazeteleri derin takdirle bahsediyorlar*, **Cumhuriyet**, 16 Eylül 1937, s.3. Bkz.: Ek-2 Afet İnan esasında o dönem profesör değildir. Resmi olarak 1950 yılında profesör olmuştur. **BCA**, Fon No: 030. 11.1.0, Kutu No: 214, Dosya No: 18, Sıra No:12 Yer No: 37.226.1., Orjinal belge için bkz.: Ek-4.

²⁸ **Cumhuriyet**, 16 Eylül 1937, s.3.

²⁹ Afetinan, **Tarih üzerine İnceleme ve Makaleler**, s.402.

göstermiştir. Konuşma bittikten sonra oturum başkanı Eugene Pittard; Türkiye'deki arkeolojik çalışmaların eski Ön Asya ve Avrupa medeniyetini aydınlatacak mahiyette vesikalar verdiğini ve çok değerli olduğunu belirtmiştir. Pittard'ın bu vesikaların Kongre'de bir yerde sergilenmesi teklifi kabul edilmiştir. Afet İnan bu kongre ile ilgili şunları demiştir: " *Bu beynelmilel kongrede, Türkiye'de arkeoloji, antropoloji ve dil konularındaki çalışmaların izah edilmesiyle bu sahadaki ilim mensuplarının dikkati çekilmiş ve bilgi edinmelerini sağlamıştır. Derin saygılarla arz olunur.*"³⁰

Afet İnan aradan fazla zaman geçmeden İkinci Tarih Kongre'sinde "Türk Tarih Kurumunun Türkiye'deki Arkeolojik Faaliyetleri(1932-1939)" isimli konuşmasını 20 Eylül 1937 tarihinde Kongre'nin birinci günü ilk oturumda yapmıştır.³¹ Afet İnan bu konuşmasında Türk milletinin mazisinden kuvvet alarak yükseldiğini ve Türk Tarih Kurumunun kuruluş gayesinin Türk tarihinin ana hatlarını yazmak ve cihan kültürü içindeki yerini bildirmek olduğunu belirtmiştir. Tarihin meydana çıkması sadece mili sınırlar içinde yapılan çalışmalarla değil uluslararası ilim âleminin çalışması ile ortaya çıkacağını ve Türk tarihinin kültür tarihinde önemli bir yeri olduğunu belirtmiştir.³²

Afet İnan her yoldan ve her vasıta ile Türk tarihine malzeme toplamanın tarihi hedefimiz olduğunu, hafriyat yapmanın bu hedeflerin en başında geldiğini ve Türkiye'nin tarihi eserlerinin çokluğu ile dünyanın en önde gelen ülkelerinden biri olduğunu ifade etmiştir. Afet İnan'a göre Proto-Eti ve Eti zamanından beri var olan Türk ırkının göç dalgaları ile cevherini bozulmadığını anlamının iki yolundan biri bu topraklar altında yatan ataların iskeletleri, diğeri ise bu yurda sahip olan Türk milletidir. Doktora tezindeki anketi bu yüzden yaptığını ifade etmiştir.³³

Hafriyat işlerinde çok yeni olan Türkiye Cumhuriyetinin tarih ve arkeolojiye büyük pay ayırarak değerli neticeler alındığını belirten Afet İnan; Ahlatlıbel(1933), Karalar(1933), Göllüdağ(1934), Alacahöyük(1935-1937), Trakya Höyükleri(1936-1937), Ankara Kalesi(1937), Çankırıkapı(1937), Etiyokuşsu(1937), Pazarlı(1937), İzmir Namazgâh, İstanbul(1937)'da kazılar yapıldığını belirtmiştir.³⁴

Afet İnan'ın arkeoloji ile ilgili verdiği diğer konferans ise Üçüncü Tarih Kongre'sinde verilmiştir. "TTK'nin 1937'den 1943'e Kadar Arkeolojik Çalışmaları"

³⁰ A.g.e., s.403.

³¹ İkinci Türk Tarih Kongresi; Konferanslar, Müzakere Zabıtları, 2.b., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010, s.8.

³² A.g.e., s.s. 8-9.

³³ A.g.e., s.9.

³⁴ A.g.e., s.s. 10-11.

isimli konuşmasını Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı sıfatı ile 15 Kasım 1943 tarihinde Kongre'nin birinci günü yapmıştır.³⁵ Türk Tarih Kurumunun amaçlarından birinin de kazı yaparak tarihi devirlerin karanlıklarını aydınlatmak olduğunu belirten Afet İnan, TTK'nin 1937'den beri 17 yerde hafriyat, 12 yerde sondaj, 3 yerde çalışma ve 6 bölgede tarihi tetkiklerde bulunduğunu ifade etmiştir.³⁶ Nasıl ki tarihte Selçuk Türkleri, Türk olarak görülüyorsa Etilerin de bir o kadar Türk olduklarını belirten Afet İnan, siyasi hâkimiyetlerin ve devlet isimlerinin farklılık gösterebildiğini fakat halkın aynı karakteri taşıdığını ifade etmektedir.

Afet İnan Dördüncü Tarih Kongre'sinde "TTK'nin 1943'den 1948'e Kadar Arkeolojik Çalışmaları Türkiye Tarihine Neler Kazandırmıştır" isimli konuşmasını 10 Kasım 1948 tarihinde Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı sıfatı ile yapmıştır.³⁷ Türk Tarih Kurumu'nun kuruluş amacının başlıca vazifesinin her devrin aydınlatılması olduğunu belirten Afet İnan, arşivlerdeki vesikaların incelenmesinin yanında arkeolojik kazıları yapmanın ve eserleri ortaya çıkarmanın Anadolu'nun bilinmeyen eski devirlerinin tarihini öğrenmek için önemli olduğunu açıklamıştır.³⁸ Afet İnan beş yıllık çalışma devresini tarihi geziler ve araştırmalar ile sondaj ve kazılar olarak iki grupta değerlendirmektedir. Çağları şöyle sıralamıştır; 1- Paleolitik, Mezolitik, Kalkolitik ve Bakır Çağı 2- Eti, Post-Eti, 3- Frig Çağı, 4- Helenistik ve Roma Çağı, 5- Bizans Çağı, 6- Selçuk Çağı, 7- Osmanlı Çağı.

Afet İnan 1948 yılında "Arkeoloji ve Prehistorya Seksiyonu" nun kurulmasının yanı sıra devam eden arkeolojik çalışmalar ile bu kazıların sistemli bir hale geldiğinin altını çizmiştir.³⁹ Afet İnan Arkeoloji ve Prehistorya bölümünün 2 amaç doğrultusunda hareket ettiğini belirtmektedir. Birinci amacın kazılara başlamadan önce bilimsel tartışmalar ortaya koymak ve kazılması gerekli yerlerde kazı yapmak; ikinci amacın ise her kazı mevsiminden sonra sempozyum düzenleyerek bilgi alışverişinde bulunmak olduğunu belirtmiştir.

Bu amaçlara göre çalışabilmek için bir yönetmelik hazırlanmış ve uygulamaya geçilmiştir. Afet İnan yönetmeliğin yazılması ile ilgili şu önemli anısını anlatmıştır: "21 Mayıs'ta iki gün süren ilmi toplantılarımızda her kazı heyetinin direktörü izahat vermiş ve bunlar üzerinde karşılıklı fikir teatisi yapılmıştır. Şükranla bildirmek isterim ki Arkeoloji meseleleriyle uğraşanlar ve Türkiye tarihine ilgi gösterenler bu toplantılarımıza katılmışlar ve ilim muhitimizi canlandırmışlardır... Türk Tarih Kurumu ilk kurulduğu zaman nizamnamesi yazılırken kazı işinin de burada yer almasını teklif etmiştim. O zamanki reisimizi Yusuf Akçura, beyaz sakalını tutarak bana hayretle baktı; "Bu işi kimlerle yapacağız" dedikten sonra, "Yazalım, bunu biz göremeyiz ama

³⁵ Üçüncü Türk Tarih Kongresi; Kongreye Sunulan Tebliğler, 2.b., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010, s.33.

³⁶ A.g.e., s.34.

³⁷ Dördüncü Türk Tarih Kongresi; Kongreye Sunulan Tebliğler, 2.b., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010, s.18.

³⁸ A.g.e., s.18.

³⁹ A.g.e., s.36.

sizler inşaallah görürsünüz” diye ilave etti. Atatürk Ahlatlıbel’de TTK’nin ilk hafriyatının başında bulunurken Ankara’nun rüzgârlı bir bahar günü idi. Onun, Türk gençlerinin bu ilim kolunda çalışmasını ne kadar candan istemiş olduğuna daima şahit oldum.”⁴⁰ Afet İnan yapılan bu kazıları ilerleyen zamanlarda Türk insanının yapacağı öngörmüş ve öngörüsütez zamanda gerçekleşmiştir.

İlber Ortaylı 1930’lu,1940’lı yıllardaki Türk arkeolojisinin gelişimi için şu tespiti yapmıştır: “Bu yıllarda başlayan arkeolojik kazılar kısa zamanda beynelmilel alakayı celp etti ve 1930’larda faaliyete geçen Türk arkeolojisi 1940’larda 200’e yakın monografi, kazı raporu ve makale ile başarılı bir başlangıç yaptı. Halil Ethem Bey 1.Türk Tarih Kongresi’nde, Osmanlı arkeolojisini aşırı derecede küçümseyen bir konuşma yapmıştır. Osman Hamdi Bey ve haleflerine Türk arkeolojisi kuşkusuz çok şey borçludur. Ama arkeolojinin bir bilinç dalı ve örgütlü bir uğraş olarak kültür yaşamımıza girişi Kemalist dönemin başarısıdır.”⁴¹

1940’lardan sonra genetik biliminin gelişmesi sonucu antropoloji ve arkeoloji yol ayrımına geldiğinde, Antropoloji sosyolojinin çatısı altına girerken ismi de “biyolojik antropoloji” oldu. Afet İnan’ın antropoloji konusundaki sessizliği 1940’lardan sonra fiziki antropolojinin yerine Arkeolojinin ön plana çıkması ile ilgilidir. ⁴² Afet İnan’ın arkeoloji ile ilgili yapmış olduğu çalışmalar ve sunumlar 1950 yılında Profesör oluncaya kadar devam etmiştir. 1950 yılından sonra kadın hakları ile ilgili çalışmalara ağırlık verdiği anlaşılmaktadır.

Kadın Haklarının kazanılması ve Afet İnan

Türk devletlerinde kadının toplum içinde saygın bir konumda olduğu, devleti ilgilendiren önemli kararlarda kadınların görüşüne başvurulduğu bilinmektedir. Tanzimat’ın ilanı ile kız rüştiyeleri, kız sanayi mektepleri ve öğretmen okulları açılmış olup İkinci Meşrutiyet’in ilanı ile kadın hakları ve cemiyetleri kendini göstermeye başlamıştır. Fakat medeni haklar açısından Cumhuriyet kurulana kadar erkekler ile eşit düzeyde olmadığı çok açıktır.⁴³ 1909 yılında Halide Edip tarafından Kadınların yükselmesi(Teal-i Nisvan) cemiyeti bu cemiyetlerden biridir.⁴⁴ Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması Türk kadınlarının değişimini hızlandırmış olup Birinci Dünya Savaşı esnasında erkeklerin savaşa gitmesi kadınların iş gücünü belli ölçüde arttırmıştır.⁴⁵

⁴⁰ A.g.e., s.s.36-37.

⁴¹ İlber Ortaylı, **Gelenekten Geleceğe**, 8.b, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002, s. 110.

⁴² Toprak, **Darwin’den Dersim’e Cumhuriyet ve Antropoloji** s.120

⁴³ Emel Doğramacı, **Atatürk’ten Günümüze Sosyal Değişimde Türk Kadını**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, 1993.

⁴⁴ Nebahat Göçeri, **Kadın Hareketi Tarihi**, Sivas, 2010, s.146.

⁴⁵ Leyla Kırkpınar, **Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın**, 1.b., Zeus Kitabevi Yayınları, İzmir,1999, s.s.110-113.

Yurdumuzu yabancıların işgalinden kurtaran halk hareketini kadın ve erkeklerin eseri olarak gören Afet İnan, 1919 yılında Türkiye'de işgallere karşı direnme ve örgütlenme hareketlerinin ilgi çekici olduğunu belirtmiştir.⁴⁶ Afet İnan'ı kadın hakları ile ilgili çalışmasına götüren süreç şöyle başlamıştır. 1929-1930 döneminde Musiki Muallim Okuluna başladığında tarih ve yurtbilgisi dersleri vermekte olan Afet İnan'ın yurtbilgisi derslerinden birinin konusu kadın hak ve görevleri idi.⁴⁷ Afet İnan 1929 yılının Mart ayında öğrencilere uygulamalı olarak seçim denemesi yaptırırken belediye başkanı olarak bir kız öğrenci seçilmiştir. 3.sınıftan 173 numaralı Selahaddin isimli öğrenci duruma itiraz ederek yürürlükte olan kanunun kadınlara seçme ve seçilme hakkı vermediğini dile getirmiştir. Afet İnan, öğrencilere kadınların yakında oy kazanacaklarını belirtse de yaşanan hadise kendisini rencide etmiştir.

Afet İnan yaşadığı durumun üzüntüsü ile Gazi Orman Çiftliği'ndeki Marmara Köşkü'nde Atatürk ile İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya bu olayı olduğu gibi anlatmıştır. Atatürk bu konuda çalışmasını, diğer ülkelerde bu sorunun nasıl çözülmüş olduğunu incelemesini Afet İnan'a söylemiştir. Afet İnan bu durumu şöyle açıklamaktadır: *İtiraf edeyim ki, o sıralarda ben bu konuda hemen hiç bilgi sahibi değildim, fakat kız ve erkek öğrencilerimin karşısına bu haklardan yoksun olan bir öğretmen olarak da çıkmak istemiyordum. Çok severek başladığım öğretmenlik hayatından ve görevimden ayrılmak da bana ağır gelecekti. Bununla beraber Atatürk'e şunu söylemekten kendimi alamadım. "Hiç olmazsa erkek öğrencim kadar bir hak sahibi olmadan o sınıfa ders veremeyeceğim" dedim.*⁴⁸

Bu olay üzerine İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Afet İnan'a bu konuların TBMM'de Belediye Kanunu'nda konuşulabileceğini söyledi. Atatürk ise daha temkinli bir şekilde *"Başbakan ile konuşuruz, fakat bu meselede hazırlıklı olmak ve tartışma yapmak gerekir."*⁴⁹ demiştir. Atatürk o akşam Çankaya Köşkü'ne devlet adamları, hukuk mektebi öğretim üyeleri ve başka kişileri davet ettirdi. Kadınların seçme ve seçilme hakkı konusu açıldığı zaman, bu konuda olumlu düşünenler olduğu kadar olumsuz görüşler beyan edenler de vardı. Afet İnan o gün kadın hakları ile ilgili inandırıcı deliller bulamadığını fakat o günden sonra bu konuda kitap okumaya başladığını ifade etmektedir.

Bu hadiselerden sonra kadın hakları ile ilgili kitaplar okumaya başlayan Afet İnan'ın beklediği kadınlara oy verme hakkı Türkiye Büyük Millet Meclisine 1930 senesinde teklif edilecektir.⁵⁰ Afet İnan o günleri şöyle ifade etmiştir: *" İşte bu olay üzerine kadın hakları üzerinde çalışmaya başladım ve Atatürk'ün emir ve isteği üzerine bunun hakkında ilk konferansımı Belediye kanunu kadınlara da hak tanıdığı 3*

⁴⁶ A. Afetinan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, 4.b., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1982, s.139.

⁴⁷ *A.g.e.*, s.170

⁴⁸ *A.g.e.*, s.170.

⁴⁹ *A.g.e.*, s.170.

⁵⁰ *A.g.e.*, s.171.

Nisan 1930 günü verdim. O tarihten sonra da Atatürk'ün çevresinde kadınlara bütün seçim haklarının verilmesi için bu konuyu savundum. Esasen Atatürk kadınlara hak verilme konusunda kararlı idi. fakat kamuoyunu buna alıştırmayı öngörüüyordu.”⁵¹

20 Mart 1930'da bu kanun TBMM'de konuşulmaya başlanmış olup 1930 senesinin 22 Mart, 24 Mart, 29 Mart ve 31 Mart günleri bu kanun üzerinde konuşmalar olmuştur.⁵² 3 Nisan 1930 Perşembe günü 164 maddelik Belediye Kanunu kabul edilmiştir. Kadınlar Belediye Kanunu'nun 23'üncü ve 24'üncü maddesine dayanarak bu hakkı kazanmışlardır. ⁵³

Afet İnan'ın kadın hakları konusundaki ilk sunumu 3 Nisan 1930 yılında Türk Ocakları merkezinde “*Türk kadınlarının seçim hakları*” konulu konferansıdır. Atatürk, İsmet İnönü, elçiler ve milletvekillerinin katıldığı bu konferansta Afet İnan, bir Türk vatandaşı olarak seçim hakkının cinsiyet ayrımı yapılmaksızın herkese verilmesini istemiştir. Sebebini ise şöyle izah etmiştir: “*Çünkü milletin her ferdi, millet içinde kendi varlığı kadar, esaslı bir hakka sahiptir, Milli Egemenliğin cinsiyet ayrımı gözetmeksizin milletin bütün fertlerine ait olduğunda elbette şüpheye imkân yoktur. Bundan şüphe edenler demokrasi ve milli egemenliğin ne olduğunu anlamaktan yoksun olan kimselerdir.*”⁵⁴ Afet İnan, seçimi milli egemenlik prensibinin uygulanması neticesinde bir vatandaşın oyunu kullanma hakkı olarak görmüştür. Ayrıca seçimi vatandaşların ortak yararına hizmet eden bir görev olarak gören Afet İnan, seçimi hem bir hak hem bir görev olarak değerlendirmiştir.

Seçimlerde cinsiyet farkının olmaması gerektiğini ifade eden Afet İnan, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin milli hâkimiyetin ifadesi olduğunu, kadınlara seçim hakkının verilmemesini isteyenlerin “*kadının erkekten, Havva'nın Âdem'den sonra vücut bulmasını ileri sürenler*” olduğunu söylemiştir. ⁵⁵ Atilla'nın ordularında kadınlar ile erkeklerin beraber savaştığını, Osmanlı Devleti'nde devlet idaresinde kadınların yardımlarının olduğunu belirten Afet İnan, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkelerin çoğunun kadınların seçme ve seçilme hakkını kabul ettiklerini belirtmiştir.

Afet İnan, Türk kadınının layık olduğu bu siyasi hakkı kazanmasını şu cümleler ile dile getirmiştir: “*Kadınlar her yerde her işte erkeklerle yanyana, başbaşa çalışmışlar ve çalışmalıdırlar. Türk Kadınının kabiliyeti, fedakârlığı, ehliyet ve cesareti kurtuluş muharebesinde az mı idi... Bir Reisi Cumhuriyet, bir Vekil, bir mebus nasıl halk arasından ayrılıyorsa buna neden kadınlar iştirak etmesinler? Kadın sulhperverdir, kadın muktessittir(tutumlu). Kadının hissesini hor görmek hakkı kimseye verilmemiştir.*”⁵⁶

⁵¹ Afetinan, *Atatürk'ten Mek...*, s.11.

⁵² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: III,Cilt:17, İçtima: 3,37.İnikat(20.03.1930), s.68.

⁵³ A. Afetinan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, s.171.

⁵⁴ *Cumhuriyet*, 04 Nisan 1930., s.1.

⁵⁵ *Cumhuriyet*, 04 Nisan 1930, s.4.

⁵⁶ *Cumhuriyet*, 04 Nisan 1930.s.4.

Neticede 20 Mart 1930'da görüşülmeye başlanan kadınların belediye seçimlerine girme hakkı 3 Nisan 1930'da kabul edilmiştir.⁵⁷ "Kadınlar Birliği" kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı tanındıktan sonra bir bildiri yayımlayarak, İstanbul hanımları, üniversite talebeleri ve kız mekteplerinin katılımıyla oluşturulan alay ile Taksim'deki Gazi Abidesine çelenk bırakmışlardır.⁵⁸

Yaklaşık 3,5 sene sonra 26 Ekim 1933 yılında kadınların Köy Muhtarlığı ve İhtiyar Heyeti Azalığına Seçilmesi Kanunu kabul edilmiştir.⁵⁹ 442 sayılı Köy Kanununun 20'nci ve 30'uncu maddeleri değiştirilmiştir.

1933 yılında The Sphere isimli İngiltere'nin meşhur dergisinde Keuneth Williams isimli yazar Türkiye'yi ele alarak Gazi Mustafa Kemal'in milletine verdiği dinamizm ile bir asırlık işi on senede yaptığını anlatmaktadır.⁶⁰ Türkiye'de kadının durumunun büsbütün değiştiğini, kadının hürriyeti tamam değilse bile çok ilerlediğini, Türk kadınının İstiklal Harbi'nde zaten nam kazandığını belirten yazar devamında şöyle demiştir: "Bu nam ve şöhret Harbi Umumide mühimmat fabrikalarında çalışan İngiliz kadınların namundan daha büyüktür. Şimdi de Türk kadını hayrete şayan bir zevk ve muvaffakiyetle yeni hayata atılmıştır."⁶¹

Afet İnan 1930-1934 yılları arasında yaşanan siyasi olayların kadınlar ile ilgili hakların kazanılmasını geciktirdiğini ifade etmiştir.⁶² 1934 yılında bir gece Atatürk kendi kütüphanesinde Başbakan İsmet İnönü ile çeşitli konular üzerinde çalışırken özel kütüphanesine çekilen Afet İnan, bir müddet sonra her ikisinin de kütüphaneye geldiğini ifade etmiştir. Atatürk, Afet İnan'a İnönü'nün elini öpmesini ve ona teşekkür etmesini istediğinde Afet İnan olayın şaşkınlığı ile ne için teşekkür edeceğini sormuştur. Atatürk, hükümetin kadınların milletvekili seçimlerinde oy kullanma hakkı için TBMM'ye teklif vereceğini söylemiştir. Afet İnan bu ani olay için şöyle demiştir: "Bu kararın hiç beklemediğim bir anda oluşu, bana büyük bir heyecan ve sevinç vermişti."⁶³

Neticede İsmet İnönü ve 191 arkadaşının İntihabı Mebusan Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine yönelik teklifi kabul edilmiştir.⁶⁴ İntihabı Mebusan Kanunu'nun 5, 11, 16, 23 ve 58'inci maddelerindeki "18 yaşını bitirenler" yerine "22 yaşını bitirenler" şeklinde değişiklik olmuştur. Bu maddelerdeki "Zükür" kelimesi kaldırılarak yerine "kadın, erkek" ifadesi yazılmıştır.

⁵⁷ A. Afetinan, **Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri**, s.208.

⁵⁸ KB'nin bildirisinin son cümlesi şudur. "Türk Kadını, bu hak senin bu şeref senin bu zafer senindir". KB'nin 11 Nisan 130'da düzenlediği mitinge de kadınlardan çok erkeklerin gelmesi, kadınların siyaset ile çok ilgili olmadıklarının bir göstergesidir. **Cumhuriyet**, 3 Nisan 1930.

⁵⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre:4,Cilt:17,İçtima:2,76.İnikat(26.10.1933),s.48.

⁶⁰ "10 senede 100 senelik iş!", **Cumhuriyet**, 15 Kasım 1933.

⁶¹ **Cumhuriyet**, 15 Kasım 1933.

⁶² Afetinan, **Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri**, s.181.

⁶³ **A.g.e.**, s.181.

⁶⁴ **A.g.e.**, s.189

TBMM’de 258 kişinin oyu ile kanun değişikliği yapılmıştır. Ret ve muhalif oy çıkmamıştır.

Türk kadınına milletvekili seçme hakkı verilmesi bütün ülkede bayram havası estirmiş, İstanbul’da etkinlikler kutlanırken Ankara’da bayanlar Halkevinde toplanmıştır.⁶⁵ Ankara Kız Lisesi Öğretmenlerinin hazırladığı toplantıya öğretmenlerin yanında Bayan İnönü, Bayan Özalp ve birçok önemli milletvekili eşleri ile öğrenciler katılmış olup Afet İnan, bu toplantıya başkan seçilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin kadınlara en büyük haklarından birini vermesi ile yüce bir iş yaptığını söyleyerek “*Bundan ötürü biz Ankaralı kadınların Büyük Millet Meclisine bağlılığımızı ve teşekkürlerimizi sunmamız gerekir.*” demiştir.⁶⁶

Afet İnan, Atatürk’ün kafasında tasarladığı uygulamaları hayata geçirirken hep başrolde olmuş, Atatürk’ün kendisine verdiği ödevleri eksiksiz yerine getirerek Türk kadınların siyasi haklarının alınmasında özverili bir çalışma sergileyerek Atatürk’ün güvenini kazanmayı başarmıştır. Afet İnan Türk kadınlarının yapması gereken iki türlü ödevi şöyle açıklamaktadır: “*Aydın Türk Kadınlarına iki türlü ödev düşüyor. Biri kendi haklarını ödev karşılığı kullanmak, diğeri ise bunları bilmeyenlere öğretmek ve geniş halk kitlelerine anlatmaktır... Türk Kadını olarak ödevimiz ve isteğimiz, milletimizin milletler topluluğu içinde medeni vasıfları ile yerini alması ve yükselmesidir.*”⁶⁷ Kanuni haklar olarak bugün Türk kadınlarının dünyanın en medeni memleketleri ile aynı düzeyde olduklarını ifade eden Afet İnan’a göre bundan dolayı milli bir gurur duymamak mümkün değildir.

Afet İnan 1923 yılında Türk kadınları nüfus sayımına dahi giremezken Atatürk’ün bu süreci zamana bıraktığını ve bu hakları nasıl kazandıklarını şu cümle ile izah etmiştir: “*Kendisinin konuşmalarından hatırladığıma göre o zemin ve zamanı iyi hesap etmiştir. Esasen olaylar da bize bunu göstermektedir. “Büyük Millet Meclisinin o günkü zihniyet ve havası içinde bu iş halledilemezdi.”*”⁶⁸

Afet İnan Atatürk’ün ölümünden sonra da kadınlar ile ilgili sosyal ve kültürel faaliyetlerine devam etmiştir. 1952 yılında Milletlerarası Kadınlar Birliği Kongresine katılması, 1953 yılında Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği’ni kurması, Kopengag merkezli Beynelmillel Kadınlar Alyansının idare heyetinde çeşitli görevlerde bulunması, 1954 yılında Londra’da “kadın hakları” ile ilgili bir kütüphaneyi gezmesi, 1958 yılında Brüksel ve Zürih’te kadınların yaptığı sergileri gezmesi, 1962 yılında İngiltere, Fransa ve Danimarka’da kadın hakları ile ilgili çalışan 20’den fazla kuruluşa, cemiyete giderek araştırmalarda bulunması onun bu konulardaki ilgi ve alakasının somut göstergelerinden bazılarıdır.

⁶⁵ “Türk Kadınlığının Bayram Günü”, **Ulus**, 7 Aralık 1934.

⁶⁶ **Ulus**, 7 Aralık 1934.

⁶⁷ Afetinan, **Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, s.s.221-223.

⁶⁸ **A.g.e.**, s.222.

Afet İnan'ın UNESCO Türkiye Milli Komisyonundaki Faaliyetleri

20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla kabul edilen UNESCO sözleşmesine Türkiye Devleti adına Milli Eğitim Vekili Hasan Ali Yücel imzayı atmıştır.⁶⁹ Türkiye Cumhuriyeti, UNESCO sözleşmesinin 7. maddesine dayanarak 1948'de bir hazırlık komitesi kurmuş olup hazırlıklar tamamlandıktan sonra 1949 yılında UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nu oluşturmuştur.⁷⁰ 5 Ağustos 1949 tarihinde Ankara'da kurulan UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun bütçesi, üye devletlerin iki yılda bir kuruma ödedikleri aidat ile karşılanmakta olup UNESCO eğitim, bilim ve kültür alanlarındaki amaçlarını, kendisine üye olan devletin Milli Komisyonları kanalı ile gerçekleştirmektedir. UNESCO'nun merkezi Paris'te bulunan 3 organı vardır. Genel Konferans (Genel Kurul), Yürütme Konseyi (Yönetim Kurulu) ve Sekreterlik.⁷¹

18 Haziran 1955 yılından 21 Aralık 1979 yılına kadar UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nda Türk Tarih Kurumu temsilcisi olarak, 11 dönem art arda üye olarak görev yapan Afet İnan'ın görev yaptığı dönemde Ord. Prof. Dr. Tevfik SAĞLAM (1955- 1963), Prof. Dr. Bedrettin TUNCEL (1963-1979) UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu Başkanlığı yapmışlardır.⁷²

Afet İnan, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu üyeleri için şu ifadeleri kullanmıştır: *"İlk komisyon üyeleri, büyük bir feragat ve fedakârlıkla çalışmışlar ve komisyonun sağlam bir çalışma temelini atmaya muvaffak olmuşlardır."*⁷³ Afet İnan UNESCO Milli Komisyon üyesi olarak 1955 yılında UNESCO Sosyal Ve Manevi İlimler Komisyon Başkanlığına seçilmiştir. Afet İnan'ın ilk yaptığı işlerden biri UNESCO Bibliyografya Dergisine Türk Tarih Kurumu yayın listesinin alınmasını teklif etmesidir.

1956 yılı 29 Mayıs - 2 Haziran tarihleri arasında Fransa'da 20 ülkenin katıldığı UNESCO Aix-en-Provence Avrupa Milli Komisyonları toplantısına Türkiye temsilcisi olarak katılan Afet İnan, 10 bayan temsilciden biri olma gururunu taşımıştır. Afet İnan Fransa'daki toplantı için şunları demiştir: *"Fransa Milli Komisyonu, bizlere memleketlerinin tabii güzelliklerini, endüstri merkezlerini, sanat eserlerini, tarihi değerlerini sevdirek tanıttılar. UNESCO'nun Avrupa Milli Komisyon temsilcileri bu konferansta, çalışmışlar, birbirlerini tanımışlar, kendi meşgulliyetleri sahasında mesleki fikir alışverişi yapmışlar ve kültürün insanları ne suretle birbirini yaklaştırmaya yaradığına güzel bir örnek vermişlerdir."*⁷⁴

⁶⁹ Afetinan, *Tarih üzerine İnceleme ve Makaleler*, s.363.

⁷⁰ *A.g.e.*, s.s.370, 372.

⁷¹ UNESCO Nedir, <http://www.unesco.org.tr/?page=15:62:1:turkce> (Erişim tarihi:11 Haziran 2018).

⁷² Afetinan, *Tarih üzerine İnceleme ve Makaleler*, s.s.361-374.

⁷³ *A.g.e.*, s.419.

⁷⁴ *A.g.e.*, s.360.

UNESCO'nun 10.yıl dönümü münasebetiyle "UNESCO" faaliyetlerini Türkiye'de tanıtma programları düzenlenmiştir. 11 Kasım 1956 yılında Ankara Milli Kütüphane 'de, 21 Kasım 1956 yılında İstanbul Galatasaray Lisesi'nde ve 29 Kasım 1956 İzmir Halk Eğitim Merkezi'nde UNESCO Milli Komisyonu Yönetim Kurulu üyelerinin katıldığı çeşitli konferanslar tertip edilmiş olup yönetim kurulu adına Prof. Afet İnan da bu programlarda birer konuşma yapmıştır. ⁷⁵Afet İnan bu programlarda UNESCO'nun milletlerarası eğitim, ilim ve kültür münasebetlerini geliştirmek ve milletlerin birbirini daha iyi tanıyıp anlamalarını sağlamak maksadı ile kurulduğu vurgulamıştır. UNESCO'nun gayesi, tarihçesi ve 10 yıllık faaliyetleri üzerinde konuşulmuş; sosyal bilimler, kültür çalışmaları, propaganda ve teknik yardım programları etrafıca anlatılmış ve programların bitiminde de Birleşmiş Milletler ve UNESCO sergisi açılmıştır.

1957 yılında Afet İnan'ın Türkiye Milli Komisyonu'nda aktif olarak çalıştığı ve bazı ek görevler de üstlendiği anlaşılmaktadır. Doğu ve Batı kültürlerinin karşılıklı olarak değerlendirilmesi konusunda milli bir plan hazırlanmasının komisyonu faydalı olacağını değerlendirmiş ve silahlı çatışma hallerinde kültür eserlerinin korunması ile ilgili anlaşmalar konusunda çalışmalar yaparak makaleler hazırlamıştır. ⁷⁶ Afet İnan, 1958 yılı Mart ayında İzmir ve Manisa'da halk toplantılarında "UNESCO yayınları" üzerine bilgilendirmelerde bulunmuş olup UNESCO Haberleri bülteninde iki makalesi yayımlanmıştır. ⁷⁷ Paris UNESCO Dergisi için "*Yedi Asırlık Türk Tıbbiyesi*" isimli yazıyı Fransızca olarak kaleme alan Afet İnan, 1960 yılının Şubat ayında 3. Avrupa Milli Komisyonlar toplantısına Türkiye temsilcisi olarak katılmıştır.

Afet İnan 11 dönem art arda üyelik yaptığı UNESCO Milli Komisyon toplantılarına kendi ifadesiyle "*muntazam*"⁷⁸ olarak katılmıştır. Afet İnan, UNESCO'nun barışa olan katkısını şu sözlerle değerlendirmiştir. "*O halde ne yapmalıdır ki milletler arasında düşmanlıklar kalsın, hurslar sönsün ve müreffeh bir dünyada, kültürden istifade eden ve sulh içinde yaşayan insanlar mesut olsunlar. UNESCO, Birleşmiş Milletlerin bir teşekkülü olarak "Cooperation Intellectuelle'den" sonra daha şümüllü olarak bu sorulara cevap vermek için çalışıyor.*"⁷⁹ Afet İnan, UNESCO'nun Doğu-Batı kültürlerinin birbirini tanıması açısından çok önemli bir teşkilat olduğuna inanan biri olarak milletlerin birbirini tanımasının milli gelenekleri unutturmayacağını, UNESCO'nun tam tersine karşılıklı anlayışı ve anlaşmaları artırıp dünyada barışçı bir zihniyeti hâkim kılacağına işaret etmiştir. Afet İnan UNESCO'nun eğitim bilim ve kültür alanında, ırk, dil ve din ayrımına

⁷⁵ A.g.e., s.420.

⁷⁶ A.g.e., s.420.

⁷⁷ A.g.e., s.421.

⁷⁸ A.g.e., s.s.420-422.

⁷⁹ A.g.e., s.362.

tabi tutmadan milletlerarası işbirliği ile barışı sağlayacağına bütün samimiye-tiyle inanmıştır.⁸⁰

Afet İnan'ın İdeal Cumhuriyet Köyü Projesi

"İdeal Cumhuriyet Köyü" planı 1937 yılında General Kazım Dirik tarafın-dan Atatürk'e sunulduğunda Atatürk bu planın uygulanmasının istese de ne yazık ki Atatürk zamanında uygulanmasını mümkün olmamıştır. Görünen o ki bu planın ancak bir kısmı Cumhuriyetin 50.yıldönümü için hazırlanmış ve uy-gulanmaya çalışılmıştır. Afet İnan 1937 yılında yapılmış olan "*İdeal Cumhuriyet Köyü*" planını Trakya Umumi Müfettişi General Kazım Dirik'in kendisine ver-diğini ve Atatürk'ün bu planı gerçekten beğendiğini ve uygulanmasını istedi-ğini belirtmiştir.⁸¹ Bu plan ne Atatürk hayatta iken ne de ondan sonra uygulama safhasına geçememiştir. Afet İnan bu planı küçültüp Türk Tarih Kurumunda bastırarak "*Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı 1933*" kitabına ilave etmiştir. Afet İnan yeni köy planları yapılırken bu pla-nın kullanılacağı ümidiyle İmar ve İskân Bakanlığına da bu planın bir nüshasını vermiştir. Afet İnan bu konuda şöyle demiştir: "*Şimdi Cumhuriyetimizin kuruluş-unun 50.yıldönümü için TBMM'nde kanun hazırlanmış ve ödenek konacak. Bakanlık-larımızı kendi konularıyla ilgili çalışmalara başlamıştır.*"⁸²

Afet İnan bu planın aynen olmasa bile kamu kuruluşlarının bir kısmını kapsayacak şekilde yapıldığı takdirde Cumhuriyetin 50.yılında medeni hayat için kalıcı olacağı inancındadır.⁸³ Afet İnan bu planı her gördüğünde ülkenin çeşitli yerlerinde İdeal Cumhuriyet köylerimizin çoğaldığını, mutlu ve çalışkan köylüleri hayal etmiştir. Afet İnan şu açıklamayı yapmıştır: "*İnsan gücümüzün, emeklerini değerlendiren, her ihtiyacına cevap veren böyle bir köyü kim istemez ki.!... Bu köy planı şüphe yok ki, her arazi şekline aynen uygulanamaz. Fakat bu esaslara göre alınırsa, Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı için her vilayetimiz bir köyünü buna göre kurar ve mevcut köylerinden birine bu kamu kuruluşlarını yaparsa diğer köylerimize de örnek olacaktır. Her halde Ankara köylerinden biri bunun için seçilmelidir. "İdeal Cumhuriyet Köyü" planının hakikat olması dileğimle.*"⁸⁴

25 Şubat 1973'te Ankara Televizyonu, Afet İnan'ın da katıldığı "*İdeal Cum-huriyet Köyü*" planı ile ilgili bir program yapmıştır. Köyişleri Bakanlığından Erdiñç Güder, Tarım Bakanlığından Ankara Ziraat başmüdürü Ahmed Akyüz,

⁸⁰ Afet İnan, "Avrupa Memleketleri UNESCO Milli Komisyonları Toplantısı", *Kültür Dünyası*, Sayı 26-27(Temmuz-Ağustos 1956), s.5.

⁸¹ Afetinan, *Cumhuriyet'in 50. Yılı İçin Köylerimiz*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1978, s.57.

⁸² *A.g.e.*, s.57. Bu plan Afet İnan'ın "*Ellinci Yılda Tarihten Geleceğe*" kitabının en arkasındaki resimler bölümünde de vardır. Bkz.: Ek-3

⁸³ *A.g.e.*, s.58.

⁸⁴ "*50.yıl köyleri kuralım*", *Cumhuriyet*, 7 Haziran 1972, s.2.

İmar İskân Bakanlığında bölge plancısı Özmen Kendir'in katıldığı programda⁸⁵ Afet İnan bir açılış konuşması yapmıştır. Cumhuriyetimizin 50.yılına girildiğini ve devletin bu yıldönümü için hazırlıklar yaptığını belirten Afet İnan'ın konuşmasının devamı şöyledir: *"Çünkü Türk milleti için sevinçli tarihi bir olay olacaktır ve Cumhuriyetimiz yarım asırlık oldu diye övüneceğiz. Törenler, anıtlar, gösteriler, bunlar milli benliğimizin yaşantısına heyecan verecek ve izler bırakacaktır... Sosyal bünyemizde yaşantımıza fayda sağlayacak milletimizin çağdaş uygarlık düzeyinde olma çabasında birçok kamu kuruluşların Ellinci yıl anısına adanması yerinde olacaktır. Bunun inancı ile "İdeal Cumhuriyet Köyü" planı üzerinde çeşitli yönlerden kamuoyunu aydınlatmak için bu işlerin yürütücüsü olan idarecilerimiz çeşitli yönlerden konuşacaklardır. Benim elimde 1937 yılında Trakya Umum müfettişliğince bastırılmış böyle bir plan var. Planda 43 kamu kuruluşunun yerleri ve görecekleri hizmetler belirtilmiştir. Bunlardan hepsi veya birkaçı, Köy işleri bakanlığında planlaştırıldığı esaslara göre hükümet veyahut yardım yapmak isteyen kuruluşlar, bankalar ve şahıslar tarafından her bölgede ele alınması çok yerinde olacaktır. Bunlar yapıldıkça da birbirine örnek verecek ve hükümetimiz tarafından planlaştırıldığı üzere 50.yıl şenliklerinde ya temelleri veyahutta açılışları yapılacak, her köyün koruluğuna ağaçlar dikmekle Cumhuriyet bayramı kutlanmış olacaktır."*⁸⁶

Afet İnan televizyondaki bu konuşmasından sonra kendisine birçok mektubun geldiğini ve bu projenin büyük dikkat çektiğini belirtmiştir.⁸⁷ Afet İnan Cumhuriyetin 50.yılı hazırlıkları yapılırken *"İdeal Cumhuriyet Köyü"* planını ve hazırladığı mektubu Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği vasıtasıyla İmar ve İskân, Köyişleri ve İçişleri Bakanlıklarının dışında bütün valiliklere de göndermiştir. Afet İnan'ın 4 Ağustos 1972'de Türk Tarih Kurumu kurucu üyesi sıfatı ile gönderdiği mektupta istekleri şöyle sıralamıştır: *"Vilayetiniz sınırları içinde arazi şekline göre, daha da yeni ihtiyaçlar ilave edilerek, Ellinci Yıl adını taşıyacak bir köyün temeli atılabilir, mevcut köylerden birisi seçilerek bu kuruluşların hepsi planlaştırılabilir, olmayanlar birer birer ilave edilse, her köye bu kuruluşlardan biri 1973 de, diğerleri de gelecek yıllarda yapılmak üzere ele alınsa, köylülerimize bunların faydalarını anlatacak konuşmalar yapılabilir, özellikle koru olabilecek yerler ayrılarak Cumhuriyetin yıldönümü şenliklerinde fidanlar dikilebilir sanırım. Cumhuriyetin kutlama günlerinde bütün bu kuruluşlara toplu bir halde el emeği katılarak da şenlikler düzenlenebilir, Bu kamu kuruluşlarının listesi ve yaptırılacak planları köy odalarına ve görülecek yerlere asılır ve faydaları bir iki cümle ile altlarına yazdırılabilir. Sayın Vali, bütün bunlar benim aklıma gelebilenler ve pek heyecanla görmek istediğim şeylerdir. Sizler elbette daha rasyonel ve olumlu bir surette düşünür ve bunları kolaylıkla uygularsınız. Yurdumuza kalıcı ve faydalı kuruluşların, milletimize kutlu olması dileğiyle derin saygılarımı sunarım."*⁸⁸

⁸⁵ Afetinan, *Cumhuriyet'in 50. Yılı İçin Köylerimiz*, s.69.

⁸⁶ *A.g.e.*, s.69.

⁸⁷ *A.g.e.*, s.72.

⁸⁸ *A.g.e.*, s.s.58,59,81.

Afet İnan kamu hizmetine faydalı olacak 43 tesisin yerini belirlemiş, bu tesislerin arazi şekline göre uygulanmasının uygun olacağını söylemiştir: ⁸⁹ Afet İnan 24 Temmuz 1972'de Köyİşleri Bakanı Prof. Dr. Necmi Sönmez'den aldığı yazılı metinde şu bilgilerin olduğunu söylemektedir: *"Bakanlığım, köylerimizin yerleşimlerinin düzenlenmesi amacıyla bölgesel şartlara uygun fiziki planlamalar yapmakta ve imar planı ile tip projelerini hazırlamaktadır. Köylerimizin yeni yerlerindeki yerleşmelerini yukarıdaki esaslar içinde düzenleyen imar planlarında sosyal, ekonomik ve kamu tesislerinin köy meydanı içindeki konumu detaylı bir şekilde işlenmekte ve bu tesislerden biri olan Halkevi uygulamaya alınan bu köyde inşa edilerek köy meydanının çekirdeği kurulmakta, köy konutlarının zamanla bu çekirdek etrafında bir plan dâhilinde inşa edilmesi suretiyle köyün modern bir kuruluş haline gelmesi olanakları hazırlanmaktadır."*⁹⁰

Cumhuriyet gazetesi yazı işleri müdürü olan Cihat Baban yazmış olduğu bir makalede 50.yıldönümü kutlamaları üzerinde durmuştur. Afet İnan'ın *"İdeal Cumhuriyet Köyü"* planını da ekleyerek bir mektup gönderdiğini belirten Cihat Baban, *"Acaba her vilayet böyle bir numune köy yaratamaz mı?"* diye sormuştur. Bu köylerin 29 Ekim 1973 tarihine yetiştirmenin mümkün olamayacağını belirten Baban şöyle demiştir: *"Fakat bu köylere bugün başlanır, yıl içinde biter, 1974 Ekiminde vatandaşa tahsil edilebilir. Böylece 50.yılda değil de ellinci yılı izleyen yıl içinde sonuçlandırılmış olur. 67 vilayette, 67 köy, herhalde başarılamayacak ve yapılamayacak bir şey değildir... Numune köylerin göze hitap eden tarafları ile çok başarılı olacağına inanmak lazımdır."*⁹¹

Cihat Baban, Valilerin Türk Tarih Kurumu'na ve Afet İnan'a müracaat ederek bu planı tedarik edebileceklerini, bu plan üzerinde bölgenin özelliğine göre tasarrufta bulunabileceklerini belirterek sözlerine şöyle devam etmiştir: *"Fakat hangi vali ki 1973 Ekim tarihinde bir numune köyü yaratmış olur o vali Atatürk'e yakınlığını ispat etmiş bulunur. Evet, Atatürk'ün büyüklüğü ile orantılı bir ellinci yıl dönümü kutlama fırsatını, istikrarlı ve devamlı iktidarlara sahip olmadığımız, çalışma metodlarımızda Atatürk'ü üzecek derecede geri ve alaturka olduğumuz için resmen ve açıkça kaçırdık. Hiç değilse onun bir veya iki arzusunu tahakkuk ettirelim de kalbimizi istila edecek vicdan azabına bir teselli imkânı hazırlayalım."*⁹²

1973 yılında TBMM Milli Eğitim Komisyonu içindeki alt komisyon ellinci yıl kutlama törenleri için ayrılan 100 milyon liranın bin köye ilkokul yapılması ve bir de Cumhuriyet Üniversitesi kurulmasına harcanmasını kabul etmiştir.⁹³ Afet İnan 9 Haziran 1972'de söz konusu teklifi yapan AP Eskişehir Milletvekili Orhan Oğuz'a bir mektup yazmıştır: *"Cumhuriyetin 50.yıldönümü için T.B.Millet Meclisinde bin köye okul teklifinizi pek sevinçle karşıladım. Ancak Üniversiteyi Yüksek*

⁸⁹ A.g.e., s.60. Bkz.: Ek-3

⁹⁰ A.g.e., s.73.

⁹¹ A.g.e., s.74.

⁹² A.g.e., s.75.

⁹³ A.g.e., s.75.

Teknik Okul olarak düşündüm. Çünkü yurdumuzda daha çok teknik elemana ihtiyaç var sanırım."⁹⁴

Afet İnan bu planda yer alan 43 kamu kuruluşuna yeni ihtiyaçlar ilave edilerek her köye uygulanabileceğini, ellinci yıl adını alacak bir örnek köyün Ankara içinde temellerinin 29 Ekim 1973'te atılmasının sağlanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca her şehre "Ellinci yıl korulukları" adı altında fidan dikilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Afet İnan'ın açıklamaları şu şekildedir: "Diğer illerimizde ise, yerleri değiştirilecek köyleri, bu planlara göre yapmak mümkündür. Bu kamu kuruluşları hükümet tarafından yapılabileceği gibi, yararına inandırılarak köylülerin kendi emek ve katkıları ile de meydana getirilebilir. Bunlar daha da yaygınlaşabilir. Varlıklı, hayırsever vatandaşlarımız, planları hazır olduğu için, bunları yaptırmaya teşebbüs edebilecekleri gibi, bazı sosyal kuruluşlarımız da bir kampanya ile bunu gerçekleştirebilirler..."⁹⁵

Afet İnan'ın 29 Mart 1973'de Cumhuriyetin kuruluşunun 50.yılı için hazırlanan Manisa'nın Alaşehir ilçesinin Ak keçili Köyü'ne kitap yardımı yaptığı anlaşılmaktadır.⁹⁶ Afet İnan'ın verdiği bilgilere göre bu köye köy kalkındırma kooperatifi, halk dershanesi, okuma odası, kitaplık kurularak ağaçlandırma yapılarak köy konağının temeli atılmıştır. 1973 yılında gazetelerde yer alan 50.yıl haberleri köylüleri de harekete geçirmiş ve köyleri ile ilgili isteklerini mektup ile devlet büyüklerine göndermişlerdir.

Afet İnan'ın büyük katkılarıyla tekrar gündeme alınan Cumhuriyetin ellinci yılında köylerin modernize edilmesi fikri 1973 yılında uygulanmaya başlanmıştır.⁹⁷ Afet İnan Köy İşleri Bakanlığı Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğünün 1306 sayılı kanunun ek 2.maddesi gereğince yürüttüğü köysel alanda iç iskânın düzenlenmesi ve köy gelişim merkezlerinin kurulması konulu çalışmalarda 15 köyün bu kapsamda seçilerek düzenlendiğini belirtmektedir.⁹⁸ Hatay, Kayseri, Eskişehir, Çankırı, Elazığ, Tunceli ve Yozgat şehirlerinde 27-30 Ekim 1973'te, Manisa, İzmir ve Konya'da 22-23 Aralık 1973'te törenler yapılarak yeni yerleşmeler olmuştur. Afet İnan Balıkesir, Diyarbakır, Amasya ve Tokat şehirlerinden dört köyünde yakında yerleşmeye açılacağını belirtmiştir.⁹⁹ Afet İnan belirlenen bu köylerde tip projelerin keşif özetlerinin çıkarıldığını ve yönetmelikte öngörülen köy katkısı miktarı, keşif bedeli, açılan kredi miktarı ve köylü katkısı ile yatırım toplam miktarı ve sosyal tesisler için harcanacak para miktarının tespit edildiğini belirtmiştir."¹⁰⁰

⁹⁴ A.g.e., s.75.

⁹⁵ A.g.e., s.79.

⁹⁶ A.g.e., s.76.

⁹⁷ A.g.e., s.s.77-81.

⁹⁸ A.g.e., s.s. 83, 109.

⁹⁹ Afet İnan, "Yeni Köylerimiz", *Cumhuriyet*, 7 Şubat 1974, s.2.

¹⁰⁰ Afetinan, *Cumhuriyet'in 50. Yılı İçin Köylerimiz*, s.85.

Afet İnan'ın sosyal ve kültürel yaşantımız ile ilgili birçok düşüncesi ve önerileri olmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır: 1- Her şehirde bulunan eski evlerin restore ettirilerek müze haline getirilmesi.¹⁰¹ 2- Savaş Araçları Müzesi yapılması ¹⁰² 3- 1918-1939 yılları arasındaki yazılı tarihi belgeleri Ankara'da bir arşiv binasında toplamak. 4- Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olarak Atatürk'ün bütün resmi yazı ve nutuklarını bugünkü kuşakların anlayabileceği biçimde bir dizi halinde yayınlamak. 5- Ankara Milletvekili olarak Atatürk'ün adına bir kültür sitesi kurmak.(Kütüphanesi, konferans salonu, spor tesisleri ve daha başka) 6- Ankara'nın çevresinde ve öbür yerlerde orman yetiştirmek. 7-. Türk uygarlığına ait eserleri korumak, tanıtmak ve üzerlerinde bilimsel incelemeler yapmak için teşvik edici ödüller vermek.

Yukarıda bahsi geçen öneriler bizlere Afet İnan'ın kültürel ve sosyal konularda hayata daha geniş bir pencereden bakmayı başarmış biri olduğunu, Atatürk devrimlerine ve tarihe olan bakış açısını net bir şekilde göstermektedir. Ona göre tarih, bugünün kurumlarını inceleyerek anlama fırsatını bizlere vermiş olup bu inceleme ve araştırma faaliyetleri en yakın zamandan en eski zamana doğru yapıldığı takdirde olayların derin sebepleri anlaşılabilir olacaktır.

Afet İnan tarihin derinliklerine inildikçe fikri hareketler ve sanat eserleri hakkında derin bir anlayışın oluşacağını ve bilgi sahibi nesillerin yetişeceğini öngörmüştür. Türk Tarih Kurumunun öncülüğünde Cumhuriyetin ilk arkeolojik kazılarına bizatihi katılması, yurt içi ve yurt dışı kongrelerde bu arkeoloji raporlarını sunması, kadın haklarının kazanılmasındaki çabalarının ardından katılmış olduğu konferanslar ile yazmış olduğu makalelerin azınsanmayacak kadar fazla olması savunduğu düşünceleri ve öngörülerini ile örtüşmekte ve birbirinin devamı olarak bir süreklilik arz etmektedir.

¹⁰¹. Köklü bir ev kültürüne sahip olan Türklerin hem çağdaş medeniyete ayak uyduracak şekilde hem de eski yaşantımızı yansıtacak "Ev Müzelerinin" olması gerektiğine inanan Afet İnan bunun nasıl olacağını şöyle açıklamıştır: " Her şeyden önce her bölgede eskiden kalma bir veya birkaç evin bulunduğu sokaktaki evler restore edilmelidir. Bu ev ya da evlerde, müze eşyaları için kullanılan vitrinler bulunmamalıdır. Ev, bölgenin özelliğine göre, daha önceki devirlerde kullanıldığı tarzda döşenmeli, sanki o günler yaşanıyor gibi hissi verilmelidir..." **A.g.e.**, s.78

¹⁰² Afet İnan'ın düşünceleri şöyledir: "Türk Kurtuluş savaşı için Genel Kurmay Başkanlığının depolarında buluna o devrin savaş malzemesini çeşitli belgelerde, ya açık yerlerde veya kapalı müzelerde, resimlerle tespit edilmelidir. Bundan amaç o dönemde hangi araçlarla bu savaşın kazanıldığı gözle görülmelidir. Bazı savaş sahalarında kabartma haritalar da yaptırılabilir. Bunun örnekleri vardır. Hatta Zafer Tepe için (Afyon) böyle bir plan yaptırılmıştı. Afyon anıtında o dönemin iki top arabası teklifim üzerine 1955'te ortaya konulmuştur. Bunların faydası o devrin savaş araçlarını gözle görülür bir durumda bugünkü kuşaklara tanıtmaktır". Afet İnan'ın bahsi geçen önerilerinin hepsi bu makalede vardır. Afet İnan, "1981'e hazırlık" **Cumhuriyet**, 5 Mart 1978.

KAYNAKÇA

I.-Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi(BCA);

BCA, Fon No: 030. 11.1.0, Kutu No: 214, Dosya No: 18, Sıra No:12 Yer No: 37.226.1.

II. Resmi Yayınlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri;

Devre: III, Cilt: 17, İçtima: 3, 37.İnikat.

Devre: IV, Cilt:17,İçtima: 2, 76.İnikat.

III. Süreli Yayınlar

Gazeteler;

Akşam, 08 Eylül 1937.

Anadolu, 04 Temmuz 1932.

Cumhuriyet, 04 Nisan 1930.

Cumhuriyet, 15 Kasım 1933.

Cumhuriyet, 16 Eylül 1935.

Cumhuriyet, 03 Eylül 1937.

Cumhuriyet, 04 Eylül 1937.

Cumhuriyet, 05 Eylül 1937.

Cumhuriyet, 7 Haziran 1972.

Ulus, 15 Eylül 1935.

Ulus, 18 Eylül 1935.

Ulus, 19 Eylül 1935.

Vakit, 13 Eylül 1933.

IV. Kitaplar

ÂFETİNAN,(Prof. Dr.), Tarih Üzerine İnceleme ve Makaleler, Akın Matbaası, Ankara, 1960.

ÂFETİNAN, Ayşe(Prof. Dr.), Atatürk'ten Mektuplar, 2.b., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1989.

- ÂFETİNAN, Ayşe(Prof. Dr.), Cumhuriyet'in 50. Yılı İçin Köylerimiz, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1978.
- ÂFETİNAN, Ayşe(Prof. Dr.), Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri, 4.b., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1982.
- Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları, 2.b., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010.
- DOĞRAMACI, Emel, Atatürk'ten Günümüze Sosyal Değişimde Türk Kadını, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, TTK Basımevi, Ankara, 1993.
- Dördüncü Türk Tarih Kongresi; Kongreye Sunulan Tebliğler, 2.b., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010.
- ERSANLI, Büşra, İktidar ve Tarih, Türkiye'de "Resmi Tarih " Tezinin Oluşumu(1929-1937), 5.b, İstanbul, 2013.
- GÖÇERİ, Nebahat, Kadın Hareketi Tarihi, Sivas 2010.
- İkinci Türk Tarih Kongresi; Konferanslar, Müzakere Zabıtları, 2.b., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010.
- KIRKPINAR, Leyla, Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Kadın, 1.b., Zeus Kitapevi Yayınları, İzmir,1999.
- TOPRAK, Zafer, Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji, 1.b, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul, Nisan 2012.
- ORTAYLI, İlber, Gelenekten Geleceğe, 8.b, Ufuk Kitapları, İstanbul,2002.
- Üçüncü Türk Tarih Kongresi; Kongreye Sunulan Tebliğler, 2.b., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010.

V. Makaleler

- İNAN, Afet, "Avrupa Memleketleri UNESCO Milli Komisyonları Toplantısı", Kültür Dünyası, Sayı: 26-27(Temmuz-Ağustos 1956), s.5.

VI. İnternet Kaynakları

- <http://www.unesco.org.tr/?page=15:62:1:turkce> (Erişim tarihi:11 Haziran 2018).
- <http://antropoloji.blogspot.com.tr/2012/10/kafatas-olcumu.html>(Erişim tarihi:23Nisan 2018).

